

Rutjal täitub 515 aastat

Valdek Kaasik, kodu-uurija

Rutja küla paikneb Vihula valla idapoolsel rannikualal, lääne-poolseks naaberkülaks Eisma ja idapoolseks Karepa küla. Rutja nimi esineb esmakordselt 1489. aastal Selja jõe ääres heinamaa nimetusena – “Heuschlag zu Ruddy”. Käesoleval aastal möödub Rutja nime sünnist 515 aastat.

Selja jõe äärsed talusid nimetati algselt Sulli külaks. Eestimaa 1726. a adramaa revisjoni järgi oli Selja mõisal kaks mak-sustavate adramaadega küla: Selja (Selcks) – 20 talu ja Sulli (Sullis) – 12 talu. XIX sajandi teisel poolel müüs mõis Sulli küla maad päristaludeks: kolm jõeäärset talu, Sulli, Õunapuu ja Naaritse.

Ostutalude suurus ulatus kuni 50 ha üldmaad, sellest põldu 12-15 ha, ülejäänud jõeäärset aasad, metsade rüpes paiknevad heinamaad, võsastunud karjamaad ja tükikesed sirguvat metsa.

Merepoolset osa külast on nimetatud kogu asustusaja kestel Rutja (Ruddia, Rudja). Siin elasid vabadikupered ja kalurid, XIX sajandist ka kolm suuremat renditalu: Tõnno-Hasso, Kaesperi ja Vahi. 1725-26. a elas Rutja rannaküläs 8 peret, 1739. a 15 rannaperet.

Sulli küla liideti Rutjaga 1916-1918 a paiku. 1939. a oli Rutjal 31 peret 103 elanikuga, 1969. a 18 peret 43 elanikuga, 1989. a 9 peret 17 alalise elanikuga, 2000. a 13 peret 36 elanikuga.

Selja mõisa järgseid mere-

äärsed Rutja, Karepa ja Toolese küla nimetati koondnimetusega Selja rannaks. Rannakülade elanikud on end tundnud ühtse perena, nende ettevõtmised on toimunud ühiselt ja üksmeeles. Rutja postiagentuur asus Karepal Oruveski talus, kus asus ka piirkonna ainuke Lai kauplus. Selja Laulu ja Mängu Seltsi pidumaja paiknes Rutja mererannal. 1938. a ehitati ühisel nõul ja jõul uus seltsimaja Karepa männikus.

Suvitades tuulisel mäekingul kargel Karepa rannal, peavarjuks Lengi rannatalu pilpaka-tus, kirjutas Gustav Suits luuletsükli “Rutja motiive”.

Rannakülade lapsed õppisid üheskoos Karepa algkoolis (suleti 1962. a). Selja keelemurde kõnelejad tähtsustasid oma keele väärtust uhkustades: “Seda selgema kielt ei ole kui selja kiel”. Nüüdseks on selja keel hääbumas, kuid selle keelemurde jäljed on märgatavad ka seljarandlaste praeguste järglaste kõnepruugis.

Enne 1919. a oli Rutjal 82 meessoost elanikku, nendest sai põhilistele kalapüügist 15 meest. Merel käis kolm venet. XIX sajandi teisel poolel asunud rannas kõrts, kus märjal ja külmunud kaluril soojarohi käepärast oli. Esimene mootorpaat toodi Rutja randa 1926.-1927. a.

Esimese maailmasõjani püüti kodukootud võrkudega ainult räime. Angerjat ja lõhe hakati püüdma I maailmasõja paiku. 1935-36. a püüdis Kuusiku pere 1,5 tonni angerjaid aastas. Püü-girekordiks mõrdades ühel

nõudmisel oli 300 angerjat kor-raga. Kokkuostjad maksid kalu-rile angerjakilost kaks krooni. Lõhekilost saadi 1,5-4 krooni.

1946-1948 esines rohkesti lõhesid ja meriforelle. Ploomi Juhani võrkudesse sattus ühe ööga 12 suurt lõhet, Kaskmann Aleksandri ühes võrgus oli 28 meriforelli. Veel XX sajandi al-guses kuni 1930. aastani püüti merest angerjat ja lõhet ka ahingutega tõrvikute valgel.

Rannakaubanduse arenedes muretseti 1880-1890-ndail aastail suuremaid purjelaevu, mil-lega Soome reise ette võeti ja mis suurt tulu andsid. Põhiline kaubaartikkel oli kartul. Rutja meestel oli enne I maailmasõda kolm laeva, Soomest veeti sala-kaubana soola ja tarbeesemeid.

1920-ndail aastail lokkas salapiiritusevedu merel basee-ruvatelt laevadelt. Rutja ja Eisma vahelisel metsaalal Härgiki-vides juures laaditi salakaup paa-tidest ja viidi mööda metsateid laiali. Talviti veeti salapiiritust hobustega üle merejää Soome. Rutjal olid suuremad piiritu-sevedadajad Ploomi ja Kaskmanni poisid rannaperedest. Kellel risk salaäraga õnnestus, kogus jõu-kust, tabatu langes aga raske karistuse osaliseks. Aleksander Kaskmannile mõistis kohus 8 kuud vangistust ja suure raha-trahvi, konfiskeeriti hobune ühes ree ja rakendusega, ka kalapaat. Aleksandri vend Bruno hukkus.

Inimsaatuste traagika on ta-banud paljusid Rutja elanikke. Sõdade julmus ja poliitilised kired on nõudnud oma osa inimhingi. 1905. a Vene-Jaa-

pani sõjas jäi kadunuks Toomas Sulling Kangrult, Esimeses maailmasõjas langesid Gustav Kaasik, Johannes Bachblum, Johannes Veisbach, jäljetult jäi kadunuks Voldemar Siimann. Teises maailmasõjas hukkusid Ants Bachblum Tennilt, Adu Org Nigurahvalt, Karl Kaasik Naaritset, Gustav Lankei Ma-dikselt ja Särglepp Martovilt.

1940. aasta riigipöördele järgnevad aastad tõid traagilise tagajärjed mitmesse perre. Terav keel, mis ei meeldinud kommunistidele, viis hukkumisele August Onga. Venelastest püssimehed viisid ta kodust ja August jäigi kadunuks. Vene-maale evakueerunud Johannes Lukke Männikult suri Siberis, Saksa okupatsiooniajal mõistis julgeolekupolitsei surma Johan-nes Kaskmanni ja Johannes Kraeme. 1948. aasta alul arre-teeriti Bernhard Ong (August Onga vend) ja ta hukkus Siberi vangilaagris.

Nõukogude võimu taaskeh-testamisel varjasid mitmed en-did metsavendadena. Piirival-vurid tabasid metsavenna Ervin Kaasiku kodu. Kui teda hobe-vankril Rutja kordonist Võsule viia taheti, tulistasid metsaven-nad saatesoldateid Raja met-savahi maja juures, surmasid ühe sõduri ja Ervin pääses jook-su. Järgmisel ööl pistsid piiri-valvurid Ervini kodumaja põle-ma.

Harald Pohlak varjus koos naisega metsas. Metsavendade vahel punkris tõusnud tüli käi-gus lasti Harald ja tema naine Armilde maha. Kolm väikest last jäid vanemateta.